

GEBRUIKSFUNCTIE: WONEN

Beschrijving

Een huis is vooral bedoeld om u te huisvesten. Maar meestal is er nog best plaats voor bijzondere dieren of planten. Vleermuizen zitten graag in spouwmuren, Huismussen onder de dakpannen en Huiszwaluwen onder de dakoversteek. Deze soorten zijn niet enkel mooi om naar te kijken, ze zijn ook nuttig. Een vleermuis eet per nacht wel 3000 tot 6000 muggen!

Hoe werkt het?

Bij de categorie “Wonen” hoort een aantal factsheets. Deze factsheets hebben betrekking op de verschillende activiteiten die bedrijven ondernemen binnen de gemeente. Op elke factsheet zijn de maatregelen die voorgesteld worden onderverdeeld in 3 categorieën, te herkennen aan een icoontje;

- **Planvorming**, alles wat u vooraf kunt doen en waar u rekening mee kan houden.
- **Uitvoering**, praktische tips en aandachtspunten voor als u aan de slag gaat.
- **Beheer**, hierin wordt beschreven waar u op moet letten bij beheer.

WOONGEBIED

Woongebieden bieden, ondanks hun stedelijke karakter, de nodige kansen voor de natuur, biodiversiteit en klimaatadaptatie. De volgende uitgangspunten voor ontwerp, beheer en gebruik bevorderen de biodiversiteit in het woongebied:

- stem het ontwerp, beheer en gebruik zo veel mogelijk af op het omliggende landschap;
- pas zoveel mogelijk een samenhangende groenblauwe structuur toe en betrek daarbij de verschillende losse elementen zoals parken, bermen en oevers, overhoeken, oude bomen en particuliere tuinen, etc.;
- varieer in typen groen, bebouwing en water en gebruik daarbij de aanwezige variatie in groenvoorzieningen tussen openbaar groen en particuliere tuinen;
- zorg ervoor dat de ontwikkeling van het groen ook in de toekomst veilig gesteld is en reserveer ruimte voor toekomstig groen;
- ontwerp groenstructuren die tot tegen de bebouwing doordringen en stimuleer bewoners om hun tuinen ecologisch in te richten;
- betrek bewoners (particulieren, scholen, verenigingen) actief bij de inrichting en het beheer van het groen.

Op de fact sheets onder dit tabblad worden maatregelen voorgesteld om de biodiversiteit in woongebieden te verhogen. Indien deze maatregelen eveneens een bijdrage leveren aan klimaatadaptatie is dit met → aangegeven.

De categorieën die binnen de bestemming woongebied worden onderscheiden zijn:

- 1.1 Gebouwen
- 1.2 Openbaar groen
- 1.3 Waterberging
- 1.4 Infrastructuur
- 1.5 Speelvoorzieningen
- 1.6 Volkstuinen
- 1.7 Particulier groen
- 1.8 Kavels

1.1 Woongebied - Gebouwen

Voor bepaalde vogel-, dier- en plantensoorten is de bebouwde omgeving het belangrijkste leefgebied. Zo is voor veel stadsvogels nestgelegenheid en voor verschillende soorten vleermuizen een rustplaats in gebouwen cruciaal. Maar ook de directe omgeving van gebouwen speelt een belangrijke rol bij vergroting van de biodiversiteit in de stad. In en rondom gebouwen kunnen diverse voorzieningen bijdragen aan verbetering van de leefomstandigheden van vogels en insecten (als rust- en broedplaats). Vegetatiedaken en groene gevels zijn het leefgebied voor bepaalde soorten en zorgen voor verkoeling, waterberging en energiebesparing. Bovendien heeft een groen dak een tweemaal zo lange levensduur als een traditioneel plat dak.

Planvorming

- Integreer nestvoorzieningen voor vogels, vleermuizen of insecten in gebouwen.
- Cluster gebouwen zo veel mogelijk, zodat voorzieningen zoals energie gedeeld worden en er ruimte overblijft voor groen.
- Stimuleer de aanleg van vegetatiedaken, zowel bij burgers als bij bedrijven.
- Houd zo veel mogelijk hemelwater vast door aanleg van vijvers, poeltjes en infiltratievoorzieningen. Hierdoor wordt tevens bijgedragen aan de waterbergingsopgave en verdrogingsbestrijding.

Uitvoering

- De maximale hellingshoek van groene daken is 15 graden.
- Ga bij een kostenvergelijking van een groen dak met een traditioneel plat dak uit van de gemiddelde kosten per jaar. Betrek daarbij eventuele extra investeringen voor de draagkracht van de dakconstructie, de aanlegkosten en de levensduur.
- Zorg voor open stootvoegen die toegankelijk zijn voor insecten en vleermuizen.
- Gebruik neststenen die ingemetseld worden, bijvoorbeeld voor gierzwaluwen www.waveka.nl.
- Pas de vogelvide toe bij hellende daken; deze is voorzien van standaardvogelwering, maar met nestruides voor Huismussen (<http://www.monier.nl>) De Vogelvide wordt aangebracht bij de onderste rij pannen op het dak, ter hoogte van de dakvoet. Simpel gezegd is het een platte nestkast van kunststof die over de gehele breedte van het dak kan worden aangebracht. Op maat gemaakte invliegopeningen bieden huismussen toegang tot hun onderkomen. De in kolonie levende vogels kunnen met meerdere tegelijk een nest bouwen in de vide. De Vogelvide voldoet zowel aan de eisen van de Huismus als van het Bouwbesluit.

- Gebruik voor dakbekleding een vegetatiebedekking met substraatlaag. Let daarbij op de draagkracht van het dak. Een substraatlaag is een goede basis voor de spontane vestiging van flora en fauna (insecten) en biedt broedgelegenheid voor vogels. Vegetatiedaken kunnen ook beplant of ingezaaid worden met inheemse kruiden of mossen.
- Maak groene gevelbekleding door het plaatsen van roosterstroken voor het geleiden van bijvoorbeeld Klimop of Wilde wingerd (een aantrekkelijke voedselbron voor vogels). Zorg voor minimaal 15 cm afstand tussen rooster en gevel, zodat de planten niet aan de gevel kunnen hechten. Door te variëren in afstand tussen rooster en gevel, of combinaties met plantenbakken te gebruiken, ontstaan verschillen in microklimaat, dat aantrekkelijk is voor insecten zoals dagvlinders. Afhankelijk van de ligging van het gebouw zon- en schaduwminnende plantensoorten toepassen, waaronder varens, mossen en algen of bloemdragende, klimmende flora.
- Laat hemelwater bovengronds afstromen in plaats van via rioleringen.
- Wees bij aanleg van nieuwbouw zuinig met bemalingen en handhaaf zo veel mogelijk de natuurlijke grondwaterspiegel.
- Let bij sloop of verbouwing van gebouwen op bestaande waarden, als bijzondere plantensoorten op oude muren en vleermuizen in holttes van oude gebouwen. Integreer deze elementen in het nieuwe project of zoek/ creëer een alternatieve locatie voor deze soorten.
- Maak niet alle wanden potdicht als dit niet functioneel noodzakelijk is; maak kleine holle ruimtes in de gevel voor broedvogels zoals Winterkoning, Zwarte roodstaart, Gierzwaluw, Koolmees etc. Een opening van ongeveer 35 mm is geschikt voor de meeste soorten. Gierzwaluwen vragen een wat grotere opening, ongeveer 50x70 mm. Kleinere ruimtes zijn geschikt voor insecten of vleermuizen. Meerdere openingen naast elkaar zijn geschikt voor huismussen, deze soort broedt enkel in kolonies.

Beheer

- Het beheer van vegetatiedaken is extensief en beperkt zich tot controle van de ontwikkeling van vegetatie en de dikte van de substraatlaag.
- Nestkasten, nestpannen en -stenen dienen periodiek schoongemaakt en onderhouden te worden. Schakel bij het beheer en onderhoud lokale natuurwerkgroepen in, daardoor zal de betrokkenheid bij maatregelen ter vergroting van de biodiversiteit toenemen.
- Plantenbakken voor verticale tuinen kunnen snel uitdrogen. Zorg voor voldoende bewatering door gebruik te maken van beregening.
- Hou bij gebruik van een combinatie van Klimop en Wilde wingerd rekening met het dominerende karakter van Klimop; de Klimop terugsnoeien tot een ratio van 1:3.

Duurzame woonwijk Geerpark: bouwen in én aan het landschap in de gemeente Heusden

Aan de rand van de woonkern Vlijmen in de gemeente Heusden begint in 2010 de ontwikkeling van Geerpark, een van de duurzaamste woonwijken van Nederland. Doel is het integraal ontwikkelen van “de wijk van de toekomst”, waar het comfortabel wonen, leven en verblijven is.

Voor Geerpark zijn de volgende concrete ambities geformuleerd: 1) duurzame woningen die minimaal honderd jaar meegaan; 2) wonen voor jong en oud; 3) betaalbaar, gezond en ten minste energieneutraal wonen; 4) vijfhonderd fruitbomen in de wijk; 5) woningen met groene daken en gevels (innovatief groen); 6) in evenwicht met de directe omgeving; 7) optimale verscheidenheid aan levensvormen (biodiversiteit).

Groen speelt een belangrijke rol in Geerpark. Natuur zien, ruiken en ervaren heeft een positieve invloed op de gezondheid. Daarom schenkt de provincie vijfhonderd hoogstamfruitbomen aan Geerpark. Het zijn bomen die in historisch en cultureel opzicht een belangrijke band met het gebied hebben. Woonwijk Geerpark wordt aangelegd in het gebied tussen de abdij Mariënkroon, de kern Vlijmen en het industrieel erfgoed Mommersteeg. De totale oppervlakte bedraagt 42,5 hectare. Geerpark is een project waarin de gemeente Heusden, wooncorporatie Woonveste en de provincie Noord-Brabant intensief met elkaar samenwerken. Rond medio 2010 is het inrichtingsplan opgesteld en vermoedelijk wordt in december 2010 het ontwerp-bestemmingsplan ter inzage gelegd. Verwacht wordt dat begin 2011 de eerste fase bouwrijp gemaakt kan worden en medio 2011 met de bouw kan worden gestart.

Voor meer informatie kunt u terecht op de website www.Geerpark.nl en <https://www.heusden.nl/?contenttype=stadsomroeper&productid=768>

Contactgegevens:
Gemeente Heusden, Julianastraat 34, 5251 ED Vlijmen

(Postbus 41, 5250 AA Vlijmen). Telefoon: (073) 513 17 89; Fax: (073) 513 17 99; e-mail: info@heusden.nl; website www.heusden.nl

De mussen onder de pannen in Vught

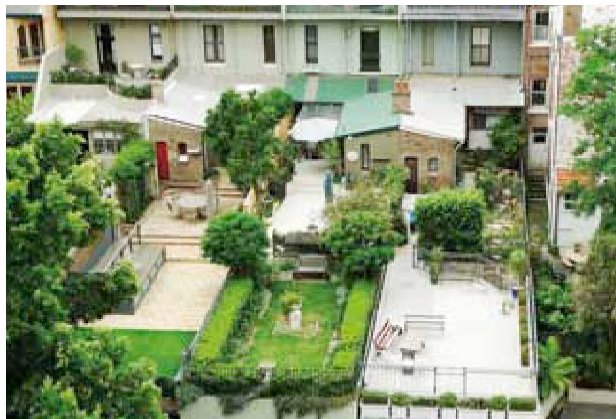
De huismus is een bedreigde diersoort in Nederland. Een van de redenen hiervoor is de constructie van moderne daken, die geen nestgelegenheid aan de vogels biedt. Een vogelvide is een nestkast die onder dakpannen gemonteerd wordt, en voldoet aan de eisen van het bouwbesluit.

Op initiatief van de gemeente Vught heeft de Natuur- en Milieugroep Vught (NMV) een actie opgezet waarbij burgers tegen korting een vogelvide kunnen aanschaffen. Normaal kosten deze €180,- per stuk, dankzij een bijdrage van de gemeente in dit geval maar €10,- per stuk. De NMV bood tegen deze prijs 50 vides aan, die na de plaatsing van een persbericht binnen een week verkocht waren.

Naast de verkoop van de vides geeft de NMV ook informatie over andere maatregelen die mensen kunnen treffen om hun tuinen aantrekkelijker voor mussen te maken, en werkt ze samen met de eigenaren van de vogelvides om mogelijke problemen op te lossen.

De stadsvogeladviseur houdt samen met de eigenaren de komende vier jaren het broedsucces van de huismussen in de gaten. Hiertoe hebben alle deelnemers aan het project een brief gekregen met daarin een inventarisesatieformulier en de vraag of zij deze willen gebruiken om de huismussen bij de vide te observeren. Dit observeren betekent gedurende 2 maanden wekelijks 10 minuten de vogels in de tuin en bij de vide in de gaten houden.

Contactgegevens:
Natuur- en Milieugroep Vught, info@nmvught.nl.
Vogelbescherming Nederland, Boulevard 12, 3707 BM Zeist,
(Postbus 925, 3700 AX Zeist). Telefoon: (030) 69 37 799; Fax: (030) 69 37 700 www.vogelbescherming.nl

1.2 Woongebied - Openbaar groen

Het openbaar groen in en rond woongebieden wordt veelal vorm gegeven door groenelementen tussen de woonblokken, langs de infrastructurele voorzieningen en op centrale plekken in de openbare ruimte. Met behulp van een gerichte samenstelling (soortkeuze), inrichting en beheer van deze groenvoorzieningen ontstaan waardevolle netwerken van leefgebieden. Door hergebruik van snoeimateriaal, gefaseerd maaibeheer en een structuurrijke bodem met aanwezig dood hout, ontstaat beschutting voor kleine zoogdieren, insecten en vogels. Dagvlinders vinden voeding in de bloemrijke bermen en langs kruidenrijke randen in de zomer, terwijl het gebruik van besdragend struweel de zangvogels in de winter van voedsel voorziet.

Planvorming

- Maak een veldinventarisatie waarbij de bestaande waarden in beeld worden gebracht, zoals bestaande boom- en groenstructuren, oude bomen, en breng de potenties van het gebied in beeld, zoals waterpartijen, rustige delen en aansluiting bij oude, particuliere tuinen.
- Maak de inventarisatie een formeel onderdeel van de procedure door deze als verplichte stap op te nemen in het planvormingsproces en daar als gemeente ook op te toetsen.
- Maak bij het ontwerp van een nieuwbouwwijk gebruik van bestaande landschapselementen en landschapsstructuren en sluit aan op het omliggende landschap/omgeving. Gebruik deze elementen en structuren (waterlopen, houtopstanden, boomgaarden, etc) als basis voor de inrichting van de (nieuwe) woonwijk (denk van groot naar klein).
- Realiseer openbaar groen bij stedelijke uitbreidingen op plaatsen die aansluiten op bestaande groenstructuren, waardoor een netwerk ontstaat dat aansluit bij de stad/dorpsranden en het landelijk gebied. Meerdere groenelementen samen kunnen een stapsteen vormen. Een stapsteen is in feite een groen eilandje in het stedelijk gebied. Door van zich van stapsteen naar stapsteen te verplaatsen kan er uitwisseling tussen populaties en kolonisatie van nieuwe gebieden plaatsvinden.
- Ontwerp zo robuust mogelijk zodat er ruimte is voor gradiënten. Goed ontwikkelde overgangen van grasland naar bos met een kruid-, struik- en boomlaag zijn zeer waardevol voor tal van soorten. De minimale breedte voor een dergelijke overgang is 15 meter. Probeer harde overgangen tussen bijvoorbeeld gras en bos te vermijden. Breng veel variatie aan.
- Kies bij voorkeur voor streekeigen, inheems plantmateriaal, bij voorkeur biologisch geteeld. Deze soorten worden het meest gebruikt door de in de omgeving aanwezige dieren.

Rotterdam stimuleert groene daken met subsidie

De gemeente Rotterdam stimuleert de aanleg van groene daken in Rotterdam. Zo is er een aantrekkelijke subsidie voor huiseigenaren en heeft de stad inmiddels een aantal gemeentelijke gebouwen voorzien van een groen dak.

Een groen dak is een dak dat bedekt is met vegetatie en begroeiing. Er zijn verschillende typen groene daken, van extensieve tot intensieve groene daken. Om de aanleg van groene daken te stimuleren geven de gemeente Rotterdam en de waterschappen € 30,- per m2 gerealiseerd groen dak. Alle groene daken komen in aanmerking voor deze subsidie mits zij voldoen aan een aantal voorwaarden. Een gesubsidieerd groen dak kan al aangelegd worden vanaf € 45 per m2. Voorwaarde is dat de dakconstructie hiervoor geschikt is. Speciale actie in Rotterdam: als in 2010 subsidie wordt aangevraagd, kan de aanvrager een gratis groendak haalbaarheidsonderzoek ter waarde van € 750,- laten uitvoeren!

Meer informatie: http://rotterdamclimateinitiative.nl/nl/rotterdam_climate_initiative/over_rci/rotterdam_climate_initiative

Contactgegevens:
Infopunt Duurzaam Bouwen
E-mail: groenedaken@rotterdam.nl

- Pas het assortiment bomen en struiken aan op lokale omstandigheden (grondsoort, waterhuishouding), zodat er minder kans is op ziekten en minder voorzieningen (drainage) nodig zijn. De kans op uitval – mede als gevolg van klimaatveranderingen is dan geringer (kostenbesparend).
- Kies voor bloemrijke bermen in plaats van strak gemaaid gazon. Houdt daarbij rekening met de bodemgesteldheid. Pas het bermmengsel hierop aan en verschaal zonedig de ondergrond. Verschralen van de bodem kan door maaien met afvoer van het maaisel. Schrale bermen bevatten meer planten- en diersoorten en vergen minder onderhoud.
- Maak vooraf een keuze over de gewenste levensduur van de aan te planten bomen en teken de uiteindelijke kroonprojectie op ware grootte in. In een bomenbeleidsplan kunnen deze keuzes worden vastgelegd.
- Creëer plekken waar één solitaire boom of boomgroep voldoende boven- en ondergrondse groeiplaats heeft om oud te kunnen worden (tabel ontwerpschema KBB in fact sheet 4.1).
- Gebruik ook vruchtdragende, insecten- en vlinderminnende planten.

De wijk Haverleij in 's-Hertogenbosch

Bij het dorp Engelen wordt de Haverleij, een VINEX locatie van 1000 woningen, ontwikkeld. Door de woningen zo veel mogelijk te concentreren in 'kastelen' bleef er veel buitenruimte over. De openbare ruimte heeft een natuurlijke inrichting gekregen met bos, natte- en droge graslanden, water, moeras en struweel. Water wordt niet afgevoerd, maar opgevangen in waterbergingsvijvers. Deze vijvers hebben een prominente plek gekregen in de wijk en vormen een bron van biodiversiteit. In de brede rietkragen broeden blauwborsten en kleine karekieten en tal van bijzondere steltlopers foerageren aan de oevers.

In 2007 liet de Haverleij BV een onderzoek naar de ecologische waarden uitvoeren. De resultaten van dit onderzoek zijn gebundeld in het boekje "De Haverleij, een levend landgoed", dat huis-aan-huis verspreid is in de wijk. In dit boekje maken de bewoners kennis met de biodiversiteit om de hoek. Ook werden naar aanleiding van het onderzoek aanvullende maatregelen getroffen zoals extra amfibieënpoolen, vogeleilanden en visdiefdaken.

- Lijnvormige elementen zoals lanen of hagen vormen migratieroutes. Bomen en andere opgaande groenelementen zorgen tevens voor verkoeling.
- Onderzoek bij stedelijke uitbreidingen de mogelijkheid om de bouwlocaties te concentreren zodat de openbare groene ruimte meer aaneengesloten komt te liggen. Er zijn dan meer mogelijkheden voor een ecologische inrichting en biodiversiteit.
- Plant bomen ook in lijnvormige structuren. Op deze manier kunnen vogels, insecten en vleermuizen deze gebruiken als migratieroute of foerageergebied. Daarnaast zorgen bomen voor verkoeling in de wijk. Stel een bomenbeleidsplan op dat invulling geeft aan de gewenste soorten, boomgrootte en de eisen aan de groeiplaats.

Uitvoering

- Voer de werkzaamheden uit buiten het broedseizoen van vogels (15 maart t/m 15 juli).
- Werk zo veel mogelijk volgens een gedragscode, waarin het omgaan met (beschermde) planten en dieren is vastgelegd.

- Zorg voor een goede start door de bodem van tevoren in balans te brengen. De bodem is in balans als er een goede verhouding is tussen de mineralen en de sporenelementen in de bodem. Een Bodem Balans Analyse (BBA) is hiervoor een geschikte methode.
- Beperk het gebruik van kunstmest. Als bemesting toch noodzakelijk is gebruik dan biologische mest. Biologische bemesting verlengt tevens de periode van de grasgroei met enkele weken.
- Gebruik bij de voorbereiding machines die de bodem niet verdichten of verslepen, zodat geen structuurbederf optreedt.
- Voeg bij plantgatverbetering een biologisch substraat toe om het bodemleven te bevorderen.
- Wees zorgvuldig bij het maken van plantgaten voor bomen en plantsoen. Spit voldoende ruim door en vul aan met goed doorwortelbare grond. Leg een beluchttingsdrain aan in het plantgat.
- Plant zo veel mogelijk met kluit in plaats van met blote wortels om het aanslaan van de bomen en struiken te bevorderen. In de kluit zitten namelijk o.a. schimmeldraden (mycorrhiza) die in symbiose leven met de wortels en de opname van nutriënten door de planten bevorderen. Kluitgoed is wel duurder.
- Gebruik plantmateriaal van gecertificeerde kwekers die zich houden aan de gedragscode voor het gebruik van bestrijdingsmiddelen.

Beheer

- Vermijd het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen zowel op het openbaar gebied als op particuliere terreinen.
- Beperk het aantal maaibeurten van bermen indien mogelijk tot tweemaal per jaar. Maai de eerste keer na 15 juni en de tweede keer na 15 september. Maai nadat de vegetatie zaad heeft gevormd. Laat het gras een aantal dagen liggen om het zaad uit te laten vallen. Het maaisel dient echter maximaal na 10 dagen te zijn geruimd. Vermijd ruimen met een zuigcombinatie, omdat dan ook de uitgevallen zaden mee opgeruimd worden.
- Maai gefaseerd in stroken waardoor niet ineens een kaalslag ontstaat.
- Dun landschappelijke beplanting gefaseerd. Vermijd kaalslag. Zorg voor voldoende licht op de bodem. Dit stimuleert de kruidenlaag. Maak een beheerplan met een beschrijving van het technisch onderhoud (snoei en kap) per jaar en per beplantingsvak.

Gemeenschappelijke tuin in woonwijk Kersentuin te Utrecht

De Kersentuin is een Utrechtse woonwijk waar veel met bewonersparticipatie gedaan wordt. Zo was er tijdens de ontwikkeling en het ontwerp van de wijk al sprake van participatie door de bewoners, en wordt nu het openbare groen door de bewoners beheerd.

In de wijk is een half-ondergrondse parkeergarage gebouwd; een landschapsarchitect richtte het dak daarvan in. Delen van de wijk zijn halfverhard en het regenwater wordt naar een infiltratiegebied weggeleid. Het beheer van de openbare ruimte wordt door de bewoners vanuit een bewonersvereniging in samenwerking met een aantal ecologische hoveniers verricht. Dit gebeurt in goed overleg met de gemeente Utrecht.

Het collectieve groen in de woonwijk is in delen met verschillende thema's ingedeeld. Zo is er een kersenvongerd, een kindermoestuin, een tunnel van wilgen, een inheemse tuin, een kruidentuin en de daktuin op de parkeergarage.

In de verschillende themadelen zijn veel verschillende soorten planten, struiken en bomen aangeplant. Deze variatie in vegetatie trekt veel verschillende vogels, insecten en andere dieren naar de woonwijk. In het gemeenschappelijke groen zijn veel gelegenheden voor kinderen om te spelen en te snoepen van het vele fruit in de tuin. Zie ook: www.kersentuin.nl

Contactgegevens:

Vereniging De Kersentuin, Atalantahof 11, 3544 VD Utrecht. E-mail: info@kersentuin.nl

Van tijdelijk groen tot biodiverse stadstuin "Vrij Groen" in Leiden

Doel is om de Leidse bevolking en bedrijven te laten genieten en eten van een stadstuin, waarin ze geïnformeerd worden over en betrokken worden bij het belang van biodiversiteit. Een proef- en inspiratietuin voor lekker groene inrichting van terreinen elders in Leiden. De tuin is tijdelijk, de beproefde ideeën blijven en kunnen elders toegepast worden.

Bij Naturalis werd een stadstuin ingericht van ruim een halve hectare. In de tuin vindt je bijvoorbeeld het biodiverse hutspotveld, specifieke thematuinten, bloemenplukvelden, natuurtuin, insectenhotel, natuurterras, speelveld, spannende paadjes en het duurzame huis "Earthship".

Bij de inrichting van de tuin werd de biologische kennis van Naturalis en andere bedrijven in het BioSciencePark gezocht. De tuin is ten minste twee seizoenen in gebruik. In overleg met de architecten van de nieuwbouw van Naturalis werd gekeken hoe een deel van de tuin behouden kon blijven. De tuin dient als inspiratie voor andere tijdelijke en blijvende groene inrichting in Leiden en elders. Bij de tuin of in Naturalis zijn/worden activiteiten georganiseerd als feestelijke opening, dagelijkse uitleg, lunchtuinieren, biodiversiteitslezingen, tuinborrel voor sponsors en vrijwilligers, kijken in de kuil, cullinair oogsfest, hutspottentoonstelling, evenement biodiversiteitsfestival en communicatieacties als film, nieuwsbrief en website.

Uit deze activiteiten wordt een basispakket in het project georganiseerd. Daarnaast biedt de tuin ruimte voor extra activiteiten en kunstwerken. Er wordt al gedroomd over kunstwerken die de werking van het bodemleven laten zien, een waterbeeld, zonneovens, fruitbomen en speeldernissen.

Om van start te gaan was er zo'n 80.000 euro nodig, en om alle ideeën uit te voeren en twee jaar bemand open te zijn ongeveer 160.000 euro. Door de stadstuin en de activiteiten die er georganiseerd worden raken Leidenaren meer betrokken bij het nut en de schoonheid van biodiversiteit en de herkomst van hun voedsel. Daarnaast worden ze geïnspireerd in eigen tuin of op het balkon meer groene ideeën toe te passen. Met de ideeën die in de tuin beproefd zijn kunnen andere terreinen, parken en tuinen groener en leuker ingericht worden. Een groene inrichting van de stad is goed voor welzijn en gezondheid van mensen en voor meer biodiversiteit in de stad. Het idee en plan is van Stichting Het Groene IdeeCafé; Kenniscentrum voor Duurzame Ontwikkeling en Burgerinitiatieven

Contactgegevens:

Stichting Ideewinkel, Oranjerie 24, 2316 ZK Leiden, e-mail: info@ideewinkel.nl, telefoon: (071) 51 67 03, website: <http://www.ideewinkel.nl> en <http://www.vrijgroen.info/>

Vlinder- en Libellentuinen in Bernheze

Bij de Abdij van Berne is een ecologische tuin van circa 4 ha aangelegd. Het gaat om cultuurgrond die is teruggegeven aan de natuur. Vroeger was deze grond nodig om de bewoners van de abdij van voedsel te voorzien. Het plan is in samenwerking met IVN Bernheze en Brabants Landschap opgesteld. De uitvoering ligt bij de Abdij van Berne met 5 vrijwilligers en de monitoring bij IVN Bernheze.

De tuin heeft een openbaar karakter en heeft tot doel de mensen dichterbij de natuur te brengen. Brabants Landschap heeft ook een financiële bijdrage geleverd. In 2002 is gestart met het opruimen en het graven van de vijver. Tevens kreeg de bestaande gracht een schuine oever. Ook zijn er rolstoeltoegankelijke wandelpaden aangelegd. Alle bomen, struiken en planten zijn inheems. Er zijn inmiddels 23 soorten dagvlinders en 21 soorten libellen waargenomen. Alle struiken en planten zijn goed aangeslagen. De biodiversiteit is duidelijk toegenomen. Er is een bloemenweide, een bloemenakker en een diversiteit aan houtige gewassen. Er is een insectenmuur voor de solitaire bijen en wespen. Voor de natuur en ook voor educatieve doeleinden is een bijzonder project gerealiseerd. Natuur is hiermee voor veel mensen onder handbereik gekomen.

Zie ook: <http://www.abdijvanberne.nl/abdijtuin.html>

Contactgegevens:

Abdij van Berne, Abdijstraat 49, 5473 AD Heeswijk

(Postbus 60, 5473 ZH Heeswijk).

Telefoon: (0413) 299 299;

Fax: (0413) 299 288.

E-mail: info@abdijvanberne.nl. IVN Bernheze, Abdijstraat 40, 5473 AG Heeswijk-Dinther.

Telefoon: (0413) 292 839.

E-mail: info@ivnbernheze.nl.

1.3 Woongebied - Waterberging

Een waterberging of retentievijver is een gegraven laagte waarin regenwater wordt opgevangen. Deze waterberging kan in de vorm van een droogvallende laagte of een permanente vijver aangelegd worden. Over het algemeen worden vijvers, sloten en greppels als waterberging gebruikt. Hieronder worden het geheel van waterberging als vijver aangeduid.

Een vijver is een groen element dat met behulp van simpele maatregelen kan functioneren als leefgebied voor tal van soorten. Zo kan door aanpassen van het maaibeheer van de oevers een libellenparadijs ontstaan, broeden vogels in rietkragen en vinden amfibieën er een geschikt voortplantingswater.

Het aantal vijvers en de oppervlakte ervan volgt uit de watertoets. Door vijvers ruimer te dimensioneren dan noodzakelijk is op basis van de huidige waterafvoer, wordt alvast rekening gehouden met mogelijke gevolgen van klimaatverandering.

Planvorming

- Plan dit groen-blaauwe netwerk aan de straatzijde en niet aan de achterkant van kavels. Zo ontstaat een aantrekkelijke setting voor gebouwen, een betere oriëntatie binnen het gebied en een grotere beleefbaarheid van de natuur.
- Ontwerp de vijver met flauwe oevers (minimaal 1:3, liever flauwer tot 1:10), zodat een lange gradiënt van hoog en droog naar laag en nat ontstaat. Lukt het opnemen van flauwe taluds niet overal, probeer dit dan in ieder geval aan de noordzijde van de vijver. Taluds aan de noordzijde van de vijver worden optimaal door de zon beschenen en amfibieën en insecten maken daarvan gebruik door zich hier op te warmen.
- Leg, wanneer daar ruimte voor is, aansluitend aan de vijver, een poel aan als leefgebied voor amfibieën. Een vijver is daar door de aanwezigheid van vissen lang niet altijd geschikt voor. Een regelmatig droogvallende waterberging is ook minder geschikt voor amfibieën.
- Kies voor een beperkt aantal bomen op enkele meters van de vijver. Een structuur- en bloemrijke oevervegetatie afgewisseld met een beperkte hoeveelheid opgaand struweel is vanuit oogpunt van biodiversiteit aantrekkelijker. Zorg er wel voor dat de noordoever niet in de schaduw ligt.
- Combineer een natuurlijk ingerichte waterberging met een (natuur)speelplek en mogelijkheden om waterbeestjes te vangen. Op die manier komen kinderen in contact met biodiversiteit.

- Kies voor een locatie die aansluit bij de bestaande of aan te leggen groenstructuren. Maak de vijver onderdeel van een ecologisch netwerk dat aansluiting heeft met het buitengebied of stadsparken (groene dooradering), zodat leefgebieden voor planten en dieren met elkaar worden verbonden.
- Dimensioneer de vijver ruimer dan noodzakelijk, zodat gevolgen van klimaatverandering, maar ook toekomstige uitbreiding van verhard oppervlak, opgevangen kunnen worden. De extra ruimte op de oevers kan natuurvriendelijk worden ingericht.
- Laat regenwater via open water afstromen naar de waterberging, in plaats van door buizen. De waterlopen die hiervoor nodig zijn kunnen tevens natuurlijk worden ingericht.

Uitvoering

- Voer de werkzaamheden uit buiten het broedseizoen van vogels (15 maart t/m 15 juli).
- Werk zo veel mogelijk volgens een gedragscode, waarin het omgaan met (beschermde) planten en dieren is vastgelegd.
- Maak de taluds van de vijver met een flauw verloop van minimaal 1:3 of liever nog flauwer 1:10, zodat een geleidelijke gradiënt van droog naar nat ontstaat.
- Indien schraal zand voorhanden is, verwerk dat dan bij voorkeur in de noordelijke taluds. Zandige plekken in de zon zijn in trek bij o.a. insecten, die ze gebruiken om zich op te warmen. Daarnaast kunnen er op schrale grond bijzondere planten verschijnen.
- Probeer natuurtechnisch te ontgraven, dus met een gladde bak en niet te strak. Microreliëf met hoogteverschillen van 3 tot 10 cm komen de biodiversiteit ten goede.
- Zorg voor variatie in het profiel. Wijk af van het standaardprofiel, zowel in lengte- als in dwarsrichting, zodat verschillende milieus ontstaan.
- Werk alleen tijdens goede terrein- en weersomstandigheden zodat er geen verslemping van de bodem kan ontstaan.
- Rijd nooit over het gemaakte werk, om verdichting en spoorvorming te voorkomen.
- Houd bij het creëren van flauwe oevertaluds zo veel mogelijk het bestaande bodemprofiel intact.
- Zaai niet in, laat natuurlijke, soortenrijke vegetatie spontaan ontstaan.
- Vraag omwonenden, natuurwerkgroepen of scholen om te helpen bij de inrichting, bijvoorbeeld bij het planten van bomen en struiken. Hiermee wordt het draagvlak verhoogd.

Beheer

- Streef naar een rijke begroeiing van de bodem van de vijver. Zorg voor een extensief beheer met behoud van de functie als waterberging.

Wadi Groote Hoeven in Someren

In de gemeente Someren is een nieuwbouwproject ontwikkeld waarbij de wadi een natuurlijke inrichting heeft gekregen. De wadi is uitgevoerd als laagte met een zeer flauw talud van meer dan 1:10. Bovendien versterken de locaties van de wadi's de omliggende groenstructuur, waardoor deze robuuster wordt. Door de flauwe taluds en overdimensionering bieden de wadi's voldoende capaciteit, ook bij een veranderend klimaat. De vegetatie in de wadi bestaat uit bloemrijk grasland dat extensief gemaaid wordt.

Contactgegevens:

Gemeente Someren, Postbus 290, 5710 AG Someren. Telefoon: (0493) 494 888 E-mail: gemeente@someren.nl

- Zorg ervoor dat oevers en randen langs beplanting gefaseerd worden gemaaid, bijvoorbeeld het ene jaar de ene helft, het volgende jaar de andere helft. Laat telkens ten minste 1/3 deel van de vegetatie staan. De overblijvende kruiden vormen een zaadbank voor het volgende jaar en insecten kunnen tussen de plantenresten overwinteren.
- Maai de eerste keer na 15 juni en de tweede keer na 15 september. Laat maaisel na het maaien maximaal 10 dagen liggen, zodat zaad van het maaisel af kan vallen. Maaisel mag ook niet te lang blijven liggen om verrijking van de bodem en daarmee verrijking van de vegetatie te voorkomen.
- Laat bij snoeien en dunnen van struweel en bomen een aantal hopen takhout liggen. Deze dienen als schuilplaats voor kleine zoogdieren, amfibieën en insecten.

1.4 Woongebied - Infrastructuur

Infrastructurele voorzieningen hebben veelal een lijnvormige karakter. Daarmee vormen dergelijke voorzieningen een goede basis voor het realiseren van omvangrijke groene netwerken. Door in bermen kruidenrijke vegetatie tot ontwikkeling te laten komen (bij voorkeur spontaan) en begeleidende lijnvormige beplantingselementen (o.a. hagen, houtwallen, bodemrijen) aan te leggen worden deze geschikt als migratiezone voor kleine zoogdieren en vogels, maar ook als leefgebieden voor insecten. Door aanpassing van het maaibeheer van aangrenzende slootoevers kan een libellenparadijs ontstaan en kunnen vogels broeden in rietkragen.

Planvorming

- Laat bermen waar mogelijk aansluiten op aangrenzende groenelementen of natuurgebieden om te kunnen functioneren als leefgebied en verbindingzone.
 - Bermen en kabel- en leidingenstroken dienen gevrijwaard te blijven van bebouwing. Richt deze in voor biodiversiteit, zodat deze stroken een netwerk vormen dat geschikt is als leefgebied en verbindingzone voor kleine zoogdieren en insecten. Zorg verder voor een goede aansluiting op aangrenzende groenelementen of natuurgebieden.
 - Zorg voor een structuurrijke vegetatie. Dit kan bijvoorbeeld door het aanplanten van groepjes struweel of lage hagen, afgewisseld met een kruidenvegetatie.
 - Kies bij voorkeur voor streekeigen, inheems plantmateriaal, bij voorkeur biologisch geteeld. Deze soorten worden het meest gebruikt door de in de omgeving aanwezige dieren.
 - Ga na waar de infrastructuur het groene netwerk eventueel doorsnijdt. Leg op deze plaatsen faunapassages (droge en/of natte duikers, loopplanken bij bruggen) aan om verkeersslachtoffers te voorkomen. Een faunatuin neltje kan eventueel gecombineerd worden met een verkeersremmer. Leg bijvoorbeeld op plaatsen waar grondwater een probleem is de duiker hoger dan het huidige maaiveld. Op die manier ontstaat vanzelf een drempel en worden hoge kosten van waterwerende maatregelen vermeden.
- Beperk verharding van de wegbermen zo veel mogelijk. Verharding draagt bij aan hogere temperaturen, een grotere waterbergingsbehoefte en vermindert de ruimte voor biodiversiteit.

Uitvoering

- Zorg voor een schrale uitgangssituatie van de berm, breng dus geen mest of rijke grond aan. Hoe voedselarmer de bodem, hoe hoger de biodiversiteit. Bij hoge voedselrijkdom gaan snelgroeende soorten domineren. Eventueel kan overwogen

worden een bloemrijk mengsel in te zaaien, maar bij schrale omstandigheden zal spontaan een kruidenrijke vegetatie ontstaan.

- Zorg waar nodig voor verbindende elementen zoals faunaduikers, droge duikers of duikers met faunagoten om de barrièrewerking van infrastructuur te beperken.
- Voer de werkzaamheden uit buiten het broedseizoen van vogels (15 maart t/m 15 juli) en werk zo veel mogelijk volgens een goedgekeurde gedragscode, deze is te vinden op de website van het Ministerie van EL&I: www.rijksoverheid.nl.
- Pas zo veel mogelijk water- en luchtdoorlatende verhardingsmaterialen toe, bijvoorbeeld grind of grastegels. Dit bevordert de infiltratie van regenwater en het bodemleven.
- Gebruik voor parkeerterreinen halfverharding of grasstenen. Waar infiltratie niet mogelijk blijkt, laat hemelwater dan zo veel mogelijk bovengronds afstromen in plaats van via rioleringen.
- Maak bij reconstructies gebruik van bestaande verhardingen voor de opslag van materialen en schafketen en spaar braakliggende terreinen met begroeiing.
- Werk bij grotere projecten in fasen, waarbij de fauna de mogelijkheid heeft om te migreren, zodat de bestaande natuurwaarden niet tijdens de uitvoering verloren gaan.
- Inspecteer ook tijdens de uitvoering het werkterrein op te beschermen/te verplaatsen flora en fauna.
- Wees zuinig met bemalingen en beïnvloed de bestaande grondwaterspiegel zo weinig mogelijk.
- Zorg eerst voor beschermende maatregelen aan flora en fauna voordat met de aanleg/reconstructie van infrastructuur wordt begonnen. Zorg dus bijvoorbeeld voor een nieuwe poel die al enigszins begroeit is voordat het bestaande voortplantingswater van amfibieën wordt opgeruimd.
- Maak gebruik van de kennis van lokale natuurverenigingen/werkgroepen bij het treffen van voorzorgsmaatregelen.

Beheer

- Vermijd of verbied het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen in openbaar gebied.
- Beperk het aantal maaibeurten van bermen indien mogelijk tot tweemaal per jaar. Maai de eerste keer na 15 juni en de tweede keer na 15 september.
- Maai nadat de vegetatie zaad heeft gevormd. Laat het gras een aantal dagen liggen om het zaad uit te laten vallen. Het maaisel dient echter maximaal na 10 dagen te zijn geruimd. Vermijd ruimen met een zuigcombinatie, omdat dan ook de uitgevallen zaden mee opgeruimd worden.
- Leg aan de rand van bosjes of struweel enkele hopen takkenhout als schuilplaats voor kleine zoogdieren, amfibieën en insecten.

Oeverwaluwwand in de gemeente Gilze-Rijen

In Gilze-Rijen is aan de Warande in het voorjaar van 2007 een wand voor oeverwaluwen aangelegd. Aan dit water lag namelijk een tijdelijke zandopslag met daarin honderden nesten van oeverwaluwen. De wand is aangelegd met behulp van sponsormateriaal en -gelden. De totaalkosten waren € 23.000,- waarvan de helft door Provincie Brabant gesubsidieerd is.

De samenwerking tussen de gemeente en de initiatiefnemende burgers verliep zeer soepel, waarbij de gemeente veel medewerking vertoonde bij het verlenen van vergunningen en een informatiebord sponsorde.

Voor extra rust voor de vogels staat de wand op een eilandje. Daags na de oplevering bezochten de eerste waluwen de wand al. In het eerste seizoen bezetten de waluwen 60 van de 150 gaten; vanaf 2008 zijn nagenoeg alle gaten jaarlijks bezet. Jaarlijks maken de vrijwilligers in de winter alle gaten vrij van nestmateriaal en vullen ze ze in het voorjaar weer met zand.

In de kelder zitten nog geen vleermuizen, al worden deze in de toekomst wel verwacht. Het eilandje van de wand wordt wel regelmatig bezocht door eenden en andere watervogels. Samen met het aan- en afvliegen van de waluwen is dit een prachtig gezicht.

Contactgegevens:

Gemeente Gilze-Rijen, Raadhuisplein 1, 5121 JX Rijen. Telefoon: (0161) 290 200

Extra broedplaatsen voor waluwen in de gemeente Laarbeek

Veel waluwsoorten gaan in Nederland achteruit door de huidige bouwmethoden en inrichting van het landschap. De oeverwaluw heeft als broedplaats steile oevers nodig, de boerenzwaluw toegankelijke stallen, de huiswaluw huizen met een overstek. In Duitsland is een beproefd concept ontwikkeld voor de huiswaluw, te weten de huiswaluwtil. In Nederland is de huiswaluwtil nog overwegend onbekend, maar niet in Laarbeek. Huiswaluwen hebben een voorliefde voor overstekende witte randen met een achterliggende richel. De huiswaluwtil (dakje van 2,5 x 2,5 meter op solide standpaal) heeft die in de aanbieding. Uiteraard is voor zo'n bouwwerk in het open land toestemming en vergunning nodig. De huiswaluw is een koloniebroeder. In vroeger tijden waren hun karakteristieke nestkommetjes onder dakgoten een normale verschijning in dorpen en op platteland. Helaas is er ten aanzien van de soort het een en ander veranderd. Halverwege de jaren zeventig werd de Nederlandse populatie geschat op 250.000-450.000 broedparen. Tijdens de eeuwwisseling, zo'n 25 jaar later, zijn daar nog slechts 110.000-125.000 paartjes van over. Helaas is in veel dorpen geen huiswaluw meer te vinden.

De vogelwerkgroep Ortolaan van IVN Laarbeek liet haar oog vallen op locatie Stater bij de slingerende Goorloop, tussen Bavaria en Beek en Donk. De huiswaluwtil werd uiteindelijk geplaatst aan de rand van het plan Strijp in Aarle-Rixtel, tegenover de oprijlaan van kasteel Croy. De vogelwerkgroep heeft hiervoor subsidie ontvangen van Vogelbescherming Nederland, Provincie Noord-Brabant, Reconstructiecommissie De Peel en de gemeente Laarbeek. Hierdoor worden de kansen voor de huiswaluw in de buurt versterkt. Door de vogelwerkgroep is ook vastgesteld dat het aanleggen van een oeverwaluwrand in de nabijheid van een poel (voedsel; insecten) de voorkeur heeft. De keuze is gevallen op de punt waar de Aa, Zuid-Willemsvaart en Wilhelminakanaal samenkomen. De oeverwaluwrand moet er voor zorgen dat deze soort in Laarbeek weer gaat toenemen. Inmiddels zijn er 42 nestholletjes gemaakt in de oeverwaluwwand.

Contactgegevens:

Vogelwerkgroep Ortolaan van IVN Laarbeek, tel. (0492) 462 460, www.ortolaan.tk

1.5 Woongebied - Speelvoorzieningen

Speelvoorzieningen vormen een belangrijk element in woongebieden. Doorgaans wordt gekozen voor traditionele speelvoorzieningen, zoals speeltuintjes en trapveldjes. Een alternatief hiervoor zijn natuur-speelplaatsen voor kinderen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van natuurlijke materialen in een natuurlijke omgeving. Een variant hierop zijn de waterspeelplekken, al dan niet gecombineerd met waterberging. Een natuurlijke speelplek geeft, naast een mooi decor, ook veel spelaanleiding en uitdagingen voor kinderen. Groene speelplaatsen kunnen met eenvoudige maatregelen functioneren als leefgebied voor insecten en kleine zoogdieren. Kinderen kunnen zo zelf de natuur ontdekken.

Planvorming

- Maak een veldinventarisatie van de bestaande natuurwaarden op de beoogde locatie, zoals van boomstructuren, struwelen en ruigten en breng de potentiële waarden in kaart.
 - Maak bij het ontwerp gebruik van bestaande elementen en structuren en gebruik deze zo veel mogelijk als basis voor de inrichting van de speelplek.
 - Vermijd vruchtdragende bomen of struiken in de buurt van speeltoestellen. De rijpe vruchten trekken wespen en bijen aan. Gebruik deze beplantingen alleen op een ruimere afstand van de speelvoorzieningen.
 - Toets of het ontwerp en de inrichtingselementen voldoen aan de wet (Attractiebesluit). Het stroomschema uit de notitie Reikwijdte behorende bij het Warenwetbesluit Attractie- en Speeltoestellen (WAS) kan u hierbij helpen. (www.vwa.nl).
 - Natuurspeelplaatsen zijn vaak lastig binnen de eisen van het Attractiebesluit te ontwerpen. Door bosjes speelvriendelijk in te richten maar niet formeel als speeltuin te betiteln kunnen toch aantrekkelijke natuurspeelmogelijkheden voor kinderen worden geschapen.
- Combineer functies, zoals voorzieningen voor de waterhuishouding (afkoppelvoorzieningen, waterberging) met een natuurlijke speelplek.

Uitvoering

- De speeltoestellen dienen te worden aangelegd conform de installatiehandleiding van het betreffende toestel.
- Voor de inrichting van groene elementen zie factsheet 1.2.

Natuurlijk speelterrein Abbekerk in Noorder-Koggenland

Kinderen willen eigenlijk maar één ding: kind zijn. Het denken over het ideale speelterrein is terug te voeren tot het stimuleren van de fantasie van het kind door het zelf laten creëren en ontdekken. Een speelomgeving met veel groen en water, waarin kinderen hun eigen natuur kunnen volgen, stimuleert, prikkelt en daagt uit. Neem daarbij het (stedelijke) landschap als uitgangspunt bij het ontwikkelen van een goed doordacht speelparadijs. Creëer aanleidingen die een beroep doen op de inventiviteit en onderzoeksdrang van kinderen, waardoor de motorische en sociale ontwikkeling wordt gestimuleerd. Structuren, texturen, geuren en materialen prikkelen de zintuiglijke ontwikkeling op een manier waar geen wikip tegenop kan.

Concreet doel was het creëren van een natuurlijk speel- en verblijfterrein. Dit door het maken van hoogteverschillen en het creëren van natuurlijke speelaanleidingen (natuurlijke speelplek, ontmoetingsplaats, vissteiger, jeu-de-boules baan en beplanting). Uitgangspunt was dat natuurlijk spelen en biodiversiteit samen dienen te gaan.

Het plan werd door de gemeente Noorder-Koggenland in samenwerking met bureau Donker opgesteld. Zie ook http://www.donkergroen.nl/pageid=19/Wat_doen_we.html.

Contactgegevens:

Gemeente Koggenland, Middenhof 2, 1648 JG De Goorn (Postbus 21, 1633 ZG Avenhorn).

Telefoon: (0229) 548 400; fax: (0229) 548 484.

E-mail info@koggenland.nl

Beheer

- Controleer de speelplek en speelelementen na aanleg regelmatig op veiligheidsaspecten. Voor het onderhoud wordt verwezen naar de productbladen van de leverancier van de toestellen.
- Voor het beheer van groene elementen zie factsheet 1.2.

1.6 Woongebied - Volkstuinen

Volkstuinen kunnen vanwege hun groene karakter en de ligging nabij woongebieden een belangrijke bijdrage leveren aan vergroting van de biodiversiteit in de woon-omgeving. Van belang daarbij zijn het stimuleren van ecologische teeltmethoden en het toepassen van streekeigen en vruchtdragende gewassen.

Planvorming

Maak een veldinventarisatie van de bestaande waarden, bijvoorbeeld boomstructuren, natuurwaarden en potenties in het gebied en gebruik deze als basis voor de inrichting van de volkstuin (denk van groot naar klein)

- Realiseer volkstuinen op plaatsen die aansluiten op andere groenstructuren zodat ze deel uitmaken van een netwerk. Meerdere groenelementen samen vormen stapstenen in een dergelijk netwerk en lijnvormige elementen, zoals lanen of hagen, migratieroutes.
- Richt de randen van de volkstuinen robuust in door een brede groenstrook aan te leggen of door op een bestaande groenstrook aan te sluiten; hierdoor wordt migratie van soorten bevorderd.
- Situeer de percelen zodanig dat er voldoende zonlicht op de gewassen valt.
- Geef maximaal 80% van het volkstuinencomplex uit en richt de resterende ruimte zelf in. Zaaï aantrekkelijke waardplanten voor insecten, bijen en vlinders in en moedig de gebruikers van de volkstuinen hier ook toe aan.
- Kies voor de terreinafscheiding voor een losse, gevarieerde haag. Dat is een haag die niet strak geschoren is maar vrij groeit en af en toe wordt gesnoeid.
- Leg in een contract met de gebruikers vast dat gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen niet is toegestaan. Maak een folder met alternatieven voor deze bestrijdingsmiddelen en leg uit waarom het verbod is ingesteld (ten behoeve van de biodiversiteit).
- Maak een waterhuishoudingsplan voor het opvangen van water en voor de berekening van de percelen zodat minder (grond)water wordt onttrokken.

Uitvoering

- Voer de werkzaamheden uit buiten het broedseizoen van vogels (15 maart t/m 15 juli).
- Werk zo veel mogelijk volgens een gedragscode, waarin het omgaan met (beschermde) planten en dieren is vastgelegd.

- Zorg voor een goede start door de bodem van tevoren in balans te brengen. De bodem is in balans als er een goede verhouding is tussen de mineralen en de sporenelementen in de bodem. Een Bodem Balans Analyse (BBA) is hiervoor een geschikte methode.
- Geef als gemeente het goede voorbeeld en lever de percelen op met een biologisch gezonde bodem; betrek de toekomstige gebruikers hierbij.
- Beperk het gebruik van kunstmest. Als bemesting toch noodzakelijk is gebruik dan biologische mest.
- Gebruik grondbewerkingsmachines die de bodem niet verdichten of verslempen om structuurbederf te voorkomen. Bij verslempen verspoelt het bovenste laagje van de bodem bij bijvoorbeeld (zware) regenval, waardoor het oppervlak dichtslibt en een harde, ondoorlaatbare korst vormt bij het opdrogen.

Beheer

- Verbied het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen.
- Maak een beheerplan waarin duidelijk wordt omschreven welke beheertaken de gemeente uitvoert en welke taken door de gebruikers uitgevoerd worden. Neem in het beheerplan onder meer tips uit de factsheet over Openbaar Groen (zie 1.2) op.
- Houd technisch onderhoud zoals snoeien van bomen in eigen beheer.
- Voer periodiek overleg met de gebruikersvereniging, benoem successen en publiceer deze.

Proefpark De Punt – Oase in Rotterdam Delfhaven

De Punt is een terrein van ongeveer 40 bij 400 meter in Rotterdam Delfhaven dat al een paar jaar braak ligt. Creatief Beheer kreeg van de gemeente de opdracht 'iets leuks en zinvol' te doen met het terrein. Proefpark de Punt is begonnen in september 2004. Creatief Beheer bouwt haar 'tijdelijke' parken rond een thema. Voor Proefpark de Punt is dit: 'Landleven in de Stad'. De opzet is een natuurlijke speel- en recreatiemogelijkheid voor de buurt te creëren. Ieder jaar worden elementen en programma's toegevoegd, totdat het terrein haar eindbestemming heeft bereikt. Kenmerkend voor de aanpak is dat de inrichting van het terrein één geheel vormt met het gebruik en het beheer ervan. Projectleider, urban farmer, stads- boer Stanley Pashouwers, 30 jaar, is drie dagen per week actief als project- leider op Proefpark De Punt. De aanvankelijke scepsis bij beleidsmakers en bewoners over de aanpak van Creatief Beheer is de afgelopen jaren veranderd in een positieve houding. In de tijd dat Creatief Beheer actief is in Proefpark de Punt heeft er een interessante ontwikkeling plaatsgevonden in de houding van de buurtbewoners ten opzichte van dit stukje buitenruimte.

Creatief Beheer wil buurtbewoners zo ver krijgen dat ze het proefpark op een zorgzame manier opnemen in hun woonomgeving.

Tastbare bevestiging van het succes van Proefpark de Punt is de bekroning eind 2005 tot 'Meest Kindvriendelijk Project van Nederland' (VNG, Jantje Beton, VROM).

Contactgegevens:

Creatief Beheer, West-Kruiskade 30a, 3014 AS Rotterdam (Postbus 576, 3000 AN Rotterdam).
Telefoon: (010) 436 14 80; e-mail: info@creatief-beheer.nl; Website: <http://www.creatiefbeheer.nl/>

Ecologisch project "Het Lantaarntje" in Hoorn

Het ecologisch project "Het Lantaarntje" is ontstaan uit een samenwerkingsverband tussen de volkstuinvereniging "de Boogerd" en de gemeentelijke plantsoenendienst, rayonpost IJsselweg. Hierbij wordt een kleine waterberging naast een van de complexen natuurvriendelijk beheerd met als doel het natuurvriendelijk tuinieren te ondersteunen. Het zorgen voor een zo groot mogelijke variatie in de vegetatie in en langs het water waardoor de basis gelegd wordt voor een stukje "Natuur in de stad". Het creëren van een biotoop voor natuurlijke vijanden van plaagdieren die op groenten en fruit voorkomen, waardoor het mogelijk wordt gemaakt om op natuurvriendelijke wijze te tuinieren. Op een kaal tuincomplex komen geen of weinig natuurlijke vijanden voor, daarom moeten er maatregelen genomen worden om voor deze natuurlijke belagers ook de juiste leefomgeving aan te bieden.

In de windsingel langs het tuincomplex zijn op diverse plaatsen takkenhopen opgeworpen als overwinteringsplaats voor egels. Door het extensieve beheer is het aantal diersoorten en het aantal per soort sterk toegenomen wat geresulteerd heeft in een duidelijk afgenomen ziektedruk in de tuintjes op het complex.

Contactgegevens:

Volkstuinvereniging De Boogerd, Telefoon: (0229) 243 675;
e-mail: info@deboogerd.org; website: <http://www.deboogerd.org/>
Gemeente Hoorn, Nieuwe Steen 1, 1625 HV Hoorn (Postbus 603, 1620 AR Hoorn);
telefoon: (0229) 252 200; fax: (0229) 252 040;
e-mail: gemeente@hoorn.nl; website: www.hoorn.nl

De AVVN bevordert natuurlijk tuinieren op volkstuinten

Tuinen en tuinenparken bieden volop mogelijkheden om meer natuur in stad en dorp te krijgen. In de tuinen en tuinenparken groeien en bloeien al veel planten, heesters, bloemen en bomen. De uitgangspunten voor natuurlijke vrijplaatsen zijn er. Met de juiste begeleiding kan de ecologische waarde van het tuinenpark met sprongen stijgen. Dat is belangrijk, want daarmee wordt de omgeving voor mens en dier een stuk leefbaarder. Tuinenparken kunnen de natuur weer in stad en dorp brengen.

Het Nationaal Keurmerk Natuurlijk Tuinieren biedt de juiste begeleiding. In dit project werkt het AVVN samen met de vereniging voor veldbiologie KNNV, De Kleine Aarde en de vereniging voor natuur- en milieueducatie IVN. De begeleiding is met name bedoeld voor tuinverenigingen en andere groepen mensen die (binnen)tuinen of bijvoorbeeld wijkgroen onderhouden. Het doel van dit begeleidingsproject is het stimuleren van natuurvriendelijk beheer, onderhoud en inrichting van het tuinenpark, tuinen en stedelijke groengebieden. Dat gebeurt via deskundige en op maat gesneden persoonlijke advisering en begeleiding. De begeleiding en advisering moet uiteindelijk leiden tot een oase in stad of dorp voor flora en fauna. Maar ook als plaats voor natuur- en milieueducatie voor de tuinders, kinderen en omwonenden. Een plaats waar het leuk en interessant vertoeven is.

Zie ook: <http://www.avvn.nl/userfiles/files/AVVN%20Folder%20Tuin%20Gemeenten%20LR.pdf>

Contactgegevens:

AVVN – Landelijke organisatie voor hobbytuinders
AIC voor Tuin & Natuur: Vogelvlinderweg 50, 3544 NJ Utrecht
Telefoon: (030) 67 01 331, Fax: (030) 67 00 525
e-mail: info@avvn.nl website: www.avvn.nl

1.7 Woongebied - Particulier groen

Particuliere groenvoorzieningen, veelal in de vorm van tuinen, kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan verhoging van de biodiversiteit in woongebieden. Tuinen nemen een relatief groot oppervlak in binnen een woonwijk en zijn vaak onderling en met het openbaar groen verbonden (groen netwerk). Met name wanneer bewoners gestimuleerd worden om hun tuin zo natuurvriendelijk mogelijk in te richten en te beheren zal de natuurwaarde van het totaal aan groenelementen in de woonwijk sterk toenemen. Gerichte voorlichting en concrete ondersteuning vanuit de gemeente (b.v. via het beschikbaar stellen van een handleiding) zijn belangrijke hulpmiddelen om bewoners aan te zetten tot een natuurlijke inrichting en beheer van hun tuinen.

Planvorming

- Stimuleer bewoners om bij de inrichting van hun tuin gebruik te maken van aanwezige groenelementen in de wijk. Adviseer om het beplantingsassortiment en de beplantingshoogte zoveel mogelijk te variëren.
- Leg als gemeente een biodiversiteitstuin aan en stimuleer bewoners deze te benutten als inspiratiebron voor de inrichting van de eigen tuin.
- Kies voor soorten bomen en struiken waarvan de groeivoorwaarden goed afgestemd zijn op de lokale bodemeigenschappen en waterhuishouding. Op die manier is de beplanting minder gevoelig voor vernatting of verdroging als gevolg van klimaatverandering. Voorkom dat er aanvullende voorzieningen zoals water of drainage nodig zijn.
- Stimuleer bewoners om soorten te kiezen, die als waardplanten dienen voor insecten, vogels en vlinders en te kiezen voor de aanplant van vruchtdragende bomen en struiken.
- Stimuleer het gebruik van klimplanten, die een veilige plaats bieden aan diverse diersoorten.

Uitvoering

- Geef als gemeente gerichte informatie aan bewoners over de wijze waarop de bodem op biologische wijze in balans kan worden gebracht.
- Stimuleer het gebruik van plantmateriaal van gecertificeerde kwekers die zich houden aan de gedragscode voor het gebruik van bestrijdingsmiddelen.
- Promoot het gebruik van voorzieningen die benut kunnen worden als nest- of voedselplaats.
- Stimuleer in het stedelijk gebied de aanleg van geveltuinen (o.a. voorlichting, hulp bij aanleg, wedstrijd 'de mooiste geveltuin van het jaar' etc.).

Beheer

- Een landelijke trend is een 'onderhoudsvriendelijke' tuin. Hierbij worden tuinen vaak voor een groot gedeelte verhard. Zowel vanuit biodiversiteitsoogpunt (standplaatsvariatie, gradiënten) als klimaatadaptatie (vasthouden en infiltreren regenwater) is het 'ontharden' van tuinen echter zeer wenselijk. Geef voorlichting over de nadelen van verhardingen in tuinen en stimuleer burgers om meer groen in de tuin te planten.
- Betrek bewoners bij het beheer en onderhoud van het openbare groen door gerichte voorlichting, en tips voor het onderhoud van de eigen tuin
- Geef informatie over het gebruik van biologische bestrijdingsmiddelen, zodat het gebruik van chemische middelen tot een minimum kan worden beperkt.
- Ontwikkel gemeentelijk beleid om burgers te stimuleren om bomen oud te laten worden en met zorg te beheren. In particuliere tuinen staan vaak prachtige bomen. Bewoners zijn vaak niet op de hoogte van de toenemende betekenis voor biodiversiteit van oude bomen. Het behoud van waardevolle bomen kan door middel van een verordening of een aanduiding in het bestemmingsplan worden verankerd. Zie ook: www.bomenstichting.nl

NatuurRijk Oss oftewel Meer bloem en bij in Oss

Doel is meer groen, biodiversiteit en variatie in de stad te brengen. Dit gebeurt door stenen en grind uit de tuinen te vervangen door bloemen en struiken, in openbaar groen in de wijken bloemplukweides aan te leggen, op twee plekken een CO2- en gedenkbomenbos te realiseren en bewoners via een wedstrijd te stimuleren om hun voortuin anders in te richten. In het laatste geval kunnen ze vijf bloemrijke planten gratis bij of via de gemeente afhalen.

Het initiatief is door de gemeente Oss in samenwerking met burgers, natuurad- viesbureau Haes en vijf Osse wijkraden tot stand gekomen. Daarbij is gebruik gemaakt van de subsidieregeling Groen in en om de stad (GIOS). Concrete deelprojecten zijn "het Gedenkbomenbos", "Inwoners en biodiversiteit", "Oss staat er gekleurd op" en "Het bos van de toekomst".

Zie ook: http://www.groenendestad.nl/nieuws/meer_bloem_en_bij_in_oss.htm

Contactgegevens: Gemeente Oss, Raadhuislaan 2, Oss (Postbus 5, 5340 BA Oss); telefoon: (0412) 629 911; fax: (0412) 642 605; e-mail: gemeente@oss.nl; website: www.oss.nl

Uniforme groene erfafscheidingen in de gemeente Gemert-Bakel

In de wijken Berglaren en Molenakker wil de gemeente Gemert-Bakel begroeide hekwerken en hagen realiseren, die als beschutting voor vogels en insecten moeten dienen. Via een stimuleringsregeling wil de gemeente de aanplant bevorderen. Initiatiefnemer van het beplantingsplan is de woningcorporatie "Stichting Goed Wonen". Het plan behelst 2500 klimplanten (175 hoog) , 5000 haag- planten (afscherming van de voortuinen) en 500 meter heidematten. Het plan wordt uitgevoerd door T&G Terrein en groenvoorziening B.V uit Dungen.

Contactgegevens:
Stichting Goed Wonen Gemert,
Drossard de la Courtstraat 51, 5421 JG Gemert (Postadres: Postbus 82, 5420 AB Gemert);
Telefoon: (0492) 348 888 . Gemeente Gemert-Bakel, Ridderplein 1, 5421 CV Gemert (Postbus 10.000, 5420 DA Gemert)
Telefoon: (0492) 378 500; fax: (0492) 366 325;
e-mail: gemeente@gemert-bakel.nl ; website: www.gemert-bakel.nl

1.8 Woongebied - Kavels

Tijdelijk braakliggende kavels, die bedoeld zijn voor de bouw van woningen of de aanleg van voorzieningen, bieden goede kansen voor de ontwikkeling van tijdelijke natuur. Deze tijdelijke natuur wordt gekenmerkt door pionier-vegetaties en soorten gebonden aan instabiele overgangssituaties. Pioniersituaties zijn schaars in Nederland maar herbergen wel een grote diversiteit aan soorten, die specifiek afhankelijk zijn van deze situaties. Meer informatie over de juridische aspecten van tijdelijke natuur is opgenomen in hoofdstuk 2.

Planvorming

- Inventariseer de groene waarden van de braakliggende kavels en leg die vast.
 - Maak een beschermingsplan voor de te behouden groene waarden zoals kleine bosjes of waardevolle slootjes.
 - Stel een uitgiftestrategie op waarbij kavels die grenzen aan groenstructuren als laatste bebouwd worden. Deze kavels kunnen tijdelijke stapstenen zijn voor tal van soorten. Bouwterreinen worden vaak in één keer helemaal kaal gemaakt waardoor de meeste soorten verdwijnen. Als dit gebeurt blijft er altijd groen in het gebied aanwezig waardoor veel soorten behouden blijven voor het gebied.
 - Geef onbebouwde kavels een tijdelijke bestemming 'natuur'. Communi- ceer naar de betrokken partijen, zodat duidelijk is dat het om tijdelijke natuur gaat. Vraag zo nodig een Flora- en faunawet ontheffing aan.
 - Eigenaren kunnen op hun kavels waardevolle groenelementen aanleg- gen zoals een vijver of haag of inheemse fruitbomen planten. Gemeenten kunnen dit stimuleren door plantgoed aan te bieden en voorlichting te geven.
 - Stimuleer bewoners om hun kavel groen in te richten, dit kan bijvoor- beeld door het aanbieden van plantmateriaal of een cursus natuurvriende- lijk tuinieren.
 - Plaats woningen op de kavels "twee onder een kap" zodat er bredere tussenruimtes resteren die geschikt zijn voor groene elementen.
- Houd binnen de kavels zoveel mogelijk hemelwater vast door de aanleg van vijvers en poeltjes, eventueel aangevuld met infiltratievoorzieningen.

Uitvoering

- Voer de werkzaamheden uit buiten het broedseizoen van vogels (15 maart t/m 15 juli).
- Werk zo veel mogelijk volgens een gedragscode, waarin het omgaan met (beschermde) planten en dieren is vastgelegd.

- Let bij de uitvoering van de kavelinrichting op versterking van bestaande en aanliggende natuurwaarden, bijvoorbeeld door bosjes of sloten de kavel in te trekken.

Beheer

- Stem het (tijdelijke) beheer van de onbebouwde kavels in een woongebied af op het beheer van het openbaar gebied.
- Zorg dat je als gemeente (tijdelijke) zeggenschap hebt over onbebouwde kavels, of maak nadere afspraken met de (nieuwe) eigenaar over het beheer.

Gemeente Eindhoven
Postbus 90150
5600 RB Eindhoven